

Erazim Kohák
 DOMOV A DÁLAVA:
 KULTURNÍ TOTOŽNOST
 A OBECNÉ LIDSTVÍ
 V ČESKÉM MYŠLENÍ

Praha (Filosofia) 2009, 370 str.

„Co to vůbec znamená, být Čech? Má to ještě nějaký smysl?“ Těmito slovy začíná Kohákovo zamyšlení nad problematikou české národní totožnosti; zamyšlení, které se sice orientuje na konkrétní problémy a faktické dějinné události, ovšem zamyšlení zároveň po výtce filosofické. Nejde v něm totiž o pouhý popis kulturních a společenských faktů, ať už těch historických, či těch současných, nýbrž také a především o ideu národa, která má být zároveň jak jeho cílem, tak jeho východiskem. Pouze z perspektivy nějaké ideje a jejím prizmatem se nám totiž podle autora může stát náš každodenní faktický svět srozumitelným. Jen díky ideji získávají konkrétní věci a události v tomto světě nějaký smysl. Bez ní by nám byl náš svět nesrozumitelný, či jak říká Kohák s odkazem na Jamese, byl by to pouze „vířivý výbušný zmatek“. A totéž mimochodem platí i pro naši vlastní historii.

Knihy je tak složená ze dvou vrstev, jež se neustále prolínají. Onu první, jakousi vrchní vrstvu tvoří fundovaný, avšak zároveň čtivý průvodce českými dějinami. Autor se v jednotlivých kapitolách věnuje postupně různým historickým obdobím, která jsou pro nás z určitého pohledu významná. Je to nejprve doba husitská s její

niterně prožívanou zbožností, jsou to dva protichůdné proudy osvícenství a romantismu, na nichž obou vyrůstalo a z nichž se živilo národní obrození, je to po rozpadu Rakouska-Uherska a vzniku samostatného Československa doba první republiky s jejími národnostními problémy i vzletnými ideály, je to pomnichovská doba zklamání a německé okupace, je to poúnorová doba komunistického nadšení i teroru, je to po jistém uvolnění v druhé polovině šedesátých let i doba další okupace, tentokráté té ruské, a je to v neposlední řadě i naše doba současná, tzv. polistopadová.

Onou jednotlicí perspektivou, skrze niž autor na tato různá období pohlíží, je perspektiva národního ideálu, který se v těchto jednotlivých dobách utváří a vyvíjí, je to perspektiva národní myšlenky v různých dějinných situacích, nebo, jak by se také dalo říci Kohákovým slovníkem: je to perspektiva formování a proměn národní filosofie. Jelikož ale nikdy nejde o myšlenky anonymní, přibírá autor do svých historických vzhledů také konkrétní české filosofy toho kterého období, od Bolzana přes Krejčího, Masaryka, Rádlu, Tvrdeho a Patočku až po Kosíka a Machovce, přičemž interpretacím filosofie T. G. Masaryka a Jana Patočky věnuje zvláštní kapitoly, jež jsou živé a neotřelé. Ti všichni podle autora nějakým způsobem přispívali ať už větší či menší měrou k formování ideje českého národa v těchto různých dějinných situacích, ti všichni pomáhali odpovídat na otázku po smyslu skutečnosti, již jsme my či naši předkové v těchto různých dobách společně žili.

Pod touto první, vrchní vrstvou, orientující se na vybrané milníky české

historie a doplněnou erudovanými výklady o některých velkých postavách české filosofie, se však skrývá ještě vrstva druhá, která probleskuje celou knihou jen jaksi mimochodem a v náznicích – vrstva Kohákova vlastního myšlení, jeho *vlastní* filosofie. Jakkoli se výslovně hlásí k dědictví Husserlovu, od něhož přebírá důraz na chápání skutečnosti jako skutečnosti *prožívané*, je to především původním způsobem uchopená kategorie *smyslu*, kolem které Kohákovo myšlení neustále krouží. Kohák se opakovaně ptá po „smyslu našich dějin“, po „smyslu naší národní totožnosti“, mluví o „hledání smyslu“, o „vytváření spíše než nacházení smyslu“, hovoří o „smyslu prožívané skutečnosti“, o „smyslu života“.

Dalo by se říci, že pojem smyslu tak tvoří filosofické těžiště celé knihy. Tomu také odpovídá, že jej autor nepoužívá jen tak svévolně a intuitivně, nýbrž že se v jeho užití ohlašuje pevná a pečlivě promyšlená podvojná struktura. Na jedné straně je pro Koháka smysl to, co určuje a vede naše *rozumění*, čímž je přímo spojen s rozumem, s ideou, či s ideálem Rozumu. Na druhou stranu je však smysl zároveň tím, co nás orientuje v přítomnosti, a tím vede do budoucnosti, co nám umožňuje vypořádat se s tou kterou aktuální situací směrem k prožívané normě, co nám tedy umožňuje uvědomělé *jednání*. Stejně jako „mysl“ jsou proto i „idea“ a „rozum“ v Kohákově užití pojmy, jež v sobě podstatným způsobem spojují jak teoretický, tak praktický rozměr. Rozumět a chápat znamená být schopen jednat, stejně jako musí být každé jednání podstatně vedeno nějakou myšlenkou, nějakým rozuměním. Z tohoto hlediska je Kohák

dědicem spíše Rádlovým než Husserlovým; nejde mu o filosofii, která by byla dokonale uzavřeným abstraktním systémem či možným teoretickým základem všech věd, nýbrž o takovou filosofii, která by mohla být programem v konkrétní dějinné situaci.

Když se tedy Kohák zaměřuje na ideu národa nebo když se ptá po smyslu národní totožnosti, klade si vlastně otázku po myšlence, skrze niž bychom mohli porozumět sami sobě, to znamená, kterou bychom mohli v naší aktuální situaci použít jako program pro naše aktivní směřování k rýsujícímu se horizontu naší budoucnosti. K tomu je však zapotřebí, abychom se ptali, abychom problematizovali, kriticky hledali, refleктоvali, či jak říká Kohák – abychom filosofovali. Národní identita pro něho není něco, k čemu bychom mohli nějak snadno dojít prostým pohledem nazpět. Jakkoli tvoří značnou část knihy popis a výklad velkých událostí českých dějin, nečiní tak autor proto, aby naši národní identitu v těchto událostech znovu našel nebo aby ji z nich alespoň vytvořil. Tyto události českých dějin jsou v autorově pojetí velké a důležité jen do té míry, do jaké se v nich české společenství snažilo řešit svou – tu kterou – aktuální situaci silou myšlenky, kritického tázání a demokratického stanovení obecného ideálu, jenž mohl sloužit jako norma pro činnost, pro politické jednání. A v tomto smyslu je také pro autora s českými dějinami a českou národní identitou pevně spjata filosofie.

Je to právě toto kritické tázání a snaha o nalezení co nejlepšího společenského řešení, v čem můžeme na svou minulost navázat. To ale neznamená, že se bychom se měli

romanticky uchylovat k myšlenkám a představám dob minulých, nýbrž že vyjdeme z naší vlastní aktuální situace, jež je – jako všechny situace – zcela zvláštní a jedinečná. Je to situace globálních klimatických změn, jasně ohlašujících hranice nekonečného ekonomického růstu, je to situace postupného myšlenkového vyprazdňování a odduševňování velké části české společnosti, která pomalu přestává být citlivá pro jakoukoli hodnotu či ideál, jenž by přesahoval finanční zisk, je to ale na druhou stranu také například situace realizování myšlenky úzké spolupráce a solidarity mezi evropskými národy či situace svobody veřejného projevu a možnosti občanské angažovanosti.

Kohákova kniha je tak jednoznačně sama důležitým příspěvkem k české národní identitě, neboť si staví před oči něco, co existuje právě vždy jen do

té míry, do jaké se jím zabýváme, do jaké míry je tematizujeme. Na druhou stranu ovšem pouze otázky nestačí. Je třeba skrze kritické tázání především hledat odpovědi, jež by nás mohly orientovat a sloužit jako program. Není proto náhodou, že Kohák otevírá svou předmluvu právě dvojí otázkou: „Kdo jsme? Kam kráčíme?“ Neboť to, kým jsme, se v jeho pojetí neustavuje ani tolik skrze to, odkud jsem přišli, jako spíše skrze to, jakým se vydáme směrem. K tomu ale potřebujeme jak schopnost kriticky se tázat, tak citlivost vůči obecně lidským hodnotám, patřičný rozhled, vzdělání a vůli nabízet konstruktivní a přijatelná řešení aktuálních problémů, s nimiž se na naší cestě setkáváme. Ve všech těchto ohledech nám Kohákova kniha může být významnou inspirací.

Jakub Trnka